

Kristologien hos konvertitten Hamram Ambrie

«Kristen synkretisme» som utfordring til indonesisk islam

ERIK WAALER

Kontekstualisering og kontekstuell teologi er blitt moteord i den missiologiske debatt. Det er imidlertid et kort steg fra kontekstualisering til synkretisme. Skjelningen mellom kontekstualisering og synkretisme henger sammen med skillet mellom kultur og religion, med andre ord skjelningen mellom det kristne budskap og kirkens kulturelle ferniss rundt dette budskap. Synkretisme kan til en viss grad forstås i deskriptiv forstand, det vil si «coexistence of elements foreign to each other».¹ Men når kirken snakker om synkretisme på dogmatisk grunnlag, så siktes det ikke til kulturelle element hentet fra det samfunn som kirken ønsker å påvirke, men om forandring av kirkens dogmatikk som resultat av påvirkning fra fremmede religioner. En slik synkretisme kan vurderes dogmatisk som mer eller mindre sammenfallende med den felles kristne lære. Sammenfattende kan man si at: «Syncretism then, can be defined as religious interpenetration, either taken for granted or subject to debate.»²

I det følgende skal vi vurdere i hvilken grad Hamram Ambries kristologi er synkretistisk. Vi vil vise sammenhengen mellom Ambries bakgrunn og omvendelse, hans teologi og kildebruk. Dernest vil vi drøfte den kritikk Ambrie er blitt utsatt for fra Indonesiske muslimer, for til sist å gi en generell vurdering av Ambries teologi.

Omvendelse fra islam til Kristus

Hamram Ambrie er en av de mest betydningsfulle islamske teologer som er blitt omvendt til kristendommen i Indonesia. Som ung muslim fikk han teologisk utdanning og var en betydelig ungdomsleder. Han skriver slik om seg selv:

I myself was formerly a Moslem, a member / an organizer of Muhammadiyah, an Islam preacher. In 1947, I was one of the pioners / Chairman of Kalimantan Moslem Congress in Amuntai, together with K. H. Idham Chalid. In 1950-1951 I became a Moslem priest of the army in Banjarmasin, with the rank of Lieutenant II. I also became a Moslem writer in various kinds of Islam magazines.³

Ambrie beskriver sin egen aktivitet for islam og mot kristendommen i et språk som kan minne om Paulus. Han fikk sin første bibel i 1936, men brukte denne for å angripe kristendommen: «I read the Bible, not to find its truth but in order to look for paragraphs which could support my point of view.»⁴

Ambries omvendelse skjedde derimot som følge av Koranstudier.⁵ Dette er signifikant også for hans videre virke som kristen apologet. Det var teksten i sure al Maidah 68 [5:72] som satte det hele i gang:

Say, O People of the Book! You are not the right religion, unless you obey the Torah and the Gospel, and those things given to you from your God.⁶

Dette ordet fikk ham til å nærme seg Bibelen, og det ledet ham inn i bønn, en bønn som forteller mye om hans teologiske utgangspunkt: «Oh God, Creator of heaven and earth; the God of the Moslems, the God of the Christians, the God of the Buddhists, the God of the moon and stars, the God of the valleys and the mountains, the God of the universe ...»⁷ Et slikt syn på Gud er ikke representativt for ortodoks Islam, men det er svært vanlig blant muslimer i Indonesia, særlig i tradisjonsorientert folkeislam. Endringen han opplevde i forholdet til Bibelen, fikk følger for kristologien. Teksten i 5 Mosebok 18,15 som han tidligere hadde tolket med henblikk på Muhammed, syntes å stemme bedre med Jesus.⁸ Likevel kunne han ikke forsone seg med tanken på at Jesus var Guds sønn, trinitetslæren, Jesu død på korset og arvesyndslæren.⁹

På det praktiske plan var redselen for reaksjonene fra samfunnet rundt ham en vesentlig hindring. Særlig så han faren for skilsmisse som et stort problem. Han vedble derfor å gå i moskeen samtidig som han i hemmelighet oppsøkte forskjellige kirker. Dette holdt han på

med i ca to år inntil han ble omvendt i 1964. Han forsøkte så å bli døpt i hemmelighet, uten å lykkes. Først i 1969, da kona og datteren kom til ham og ba om å få bli kristne, løste denne floken seg, og de ble alle tre døpt i den reformerte kirke.¹⁰

Etter sin omvendelse skrev han tallrike pamfletter og flere, mindre systematiske arbeider, hovedsakelig om kristologiske emner. Mange av disse bøkene inneholder brevvekslinger med forskjellige muslimske ledere og andre. Muslimene tok rettslige skritt mot flere av bøkene hans som siden er blitt forbudt i Indonesia. Dette i seg selv sier mye om sprengkraften i det han formidlet.

Essensen i Ambries forkynnelse kommer klart til uttrykk i begynnelsen av en av bøkene hans, der den første overskriften lyder: *«Allabu akbar. La Ilaha illa 'Ilah — Allabu abad* (Allah er stor. Det er ingen Gud uten Allah. Gud som er all-èn). Enigheten mellom islam - kristendom vedrørende Gud.»¹¹

Kristologien i Ambries tenkning

En hovedtendens i Ambries tenkning er at muslimene misforstår Jesu person, delvis ved at de misforstår Koranen og delvis fordi de misforstår Bibelen. Han summerer muslimenes misforståelser i følgende åtte punkt:

1. Tolkningen av begrepet monoteisme, det vil si 'tauhid' og 'shirk'.
2. Ordet 'Herre' foran Jesu navn.
3. At Jesus kalles 'Guds Sønn'.
4. Forståelsen av treenigheten.
5. At man betviler ektheten av Bibelen.
6. Fornektelse av Jesu død på korset.
7. At man tror at det finnes profetier om Muhammed i Bibelen.
8. Fantasier om hva de kristne tror og tenker.¹²

Monoteisme

I sine religiøse pamfletter tar Ambrie ofte utgangspunkt i begrepet monoteisme eller 'tauhid'. Han legger stor vekt på utsagn om monoteisme i Koranen som han sammenligner med lignende utsagn i Bibelen.¹³ En av de tekstene han viser til, lyder som følger:

Vantro er de som sier, 'Gud, det er Kristus, Marias sønn!' Men Kristus sa, 'Dere Israels barn, tilbe Gud, min Herre og deres Herre'. Sandelig, for dem som gir noen plass ved Guds side har Gud stengt paradiset, og deres herberge blir Ilden! For illgjerningsmenn er det ingen hjelpere. Vantro er de som sier, 'Gud er den tredje av tre.' Det er ingen Gud uten én Gud! (Sure 5:76-77) (sitert etter Einar Bergs oversettelse, Universitetsforlaget 1980).

Ambrie benekter på det sterkeste at disse versene retter seg mot trinitetslæren. Som han sier: «Dette verset fra Koranen retter seg mot triteisme og ikke mot trinitetslæren.»¹⁴ Han hevder videre:

Når vi leser tekstene som er nevnt, både fra Koranen og fra Bibelen, ser vi at fordømmene i Koranen og blant muslimene om den kristne lære, at de lærer at Gud er mer enn en, i virkeligheten er en misforståelse.¹⁵

Det han prøver å bevise er at islamsk monoteisme og kristen monoteisme er identisk: «I am convinced that my belief concerning the Oneness of god previously as a Moslem and now as a Christian does not change at all.»¹⁶ Ambrie legger stor vekt på at det både på hebraisk og på arabisk brukes to ord for å beskrive at Gud er én. Han hevder at 'yacheed' / 'ahad' brukes som tallord i absolutt forstand, for eksempel om ett barn eller ett tre. 'Echad' / 'wahid' brukes om noe som er en enhet, for eksempel et ektepar.¹⁷ Det siste ordet kan altså, også i Koranen, brukes om en 'enhet', som består av flere egenskaper (styrke, vilje, ord, kunnskap, m.m.).¹⁸ Ifølge Ambrie er det bare dette siste av de to begrepene som brukes om Gud i Bibelen (jf 5 Mos 6,4): «... ordet 'echad' (eller i sin arabiske oversettelse: wahid), kan vi altså forstå slik at det er forskjellige deler som er forenet i Guds enhet.»¹⁹ Videre hevder Ambrie at når Gud beskrives som Fader, Sønn og Hellig Ånd, som tre 'personer', så er det i betydningen Guds tre 'egenskaper' og derved analogt med presentasjonen av Allah i islam.²⁰

Triteisme

Ambrie innrømmer altså at Koranen fordømmer triteisme, men fastholder at denne fordømmelsen ikke rammer den kristne trinitetslæren. I denne sammenheng henviser han til at de kristne fastholder den jødiske bekjennelsen Shema (2 Mos 6,4-5).²¹ Samtidig hevder Ambrie at de kristnes tale om «Gud Fader, Gud Sønn, Gud den Hellige Ånd» ikke er bokstavelig å forstå. Utrykket 'Guds Sønn' betyr at Gud og den Hellige Ånd alltid var sammen med Jesus. Han konkluderer derfor slik: «Ordet 'Allah' foran 'Sønn', og ordet 'Allah' foran 'den Hellige Ånd', er ikke noe annet enn Gud Fader selv. Så det er ikke tre Guder.»²²

I flere av sine skrifter tar Ambrie opp det matematiske problem, nemlig at følgende regnestykke blir galt: $1+1+1=1$. Dette er et svært vanlig argument som muslimene bruker for å vise at de kristne er polyteister. Ambrie løser dette ganske finurlig ved å hevde at: $1x1x1=1$.²³ Med referanse til 2 Mos 20,3-5 fordømmer Ambrie en hver form for polyteisme.²⁴ Han påpeker videre hvordan Jesus viderefører den samme lære, for, som han sier: «Jesus selv sa aldri 'jeg er Gud', og den kristne

lære hevder heller ikke at han var det. Når det sies: 'Gud i Jesus Kristus' eller 'Gud Fader i Jesus Kristus', så må det ikke misforstås ... Johannes 10,38.»²⁵

Trinitetslæren

Ifølge Ambrie er trinitetslæren i samsvar med muslimenes lære om 'tahid'. Trinitetslæren handler for ham om Guds tre funksjoner, 1) skape, 2) tale og 3) forherde eller frelse. Triniteten beskrives dynamisk som tre «autoriteter»,²⁶ tre «aktiviteter»,²⁷ tre «værensmåter»²⁸ eller tre «egenskaper» (sifat), noe han selv oversetter «personalities».²⁹

The different way of mentioning, just indicate the different activities only ... does not violate the doctrine of Tauhid at all, and does not mean as a unity of several Allahs or gods, as misinterpreted by many people.³⁰

Ambrie avgrensar seg også negativt fra en gal bruk av ordet 'person' om triniteten: «det er ikke et bevissthetssenter eller en aktivitet eller et individ, men et bilde på en værensmåte (a distinct way of subsistence).»³¹ En slik beskrivelse av triniteten kan minne om javanesisk mystisisme slik den beskrives innen retningen 'Pangestu': «From the very beginning it is said that the one God is called Tri Purusa (Trinity), which is further explained as 'The One with three attributes'.»³² Disse tre betegnes som 1) ur-livet, 2) Muhammed / Kristus, 3) den Hellige Ånd.³³

Selv om Ambrie ikke anerkjenner Muhammed som profet, bruker han Muhammed som eksempel i trinitetslæren. Han hevder at det var tre personer ('oknum') som var i funksjon når Muhammed profeterte:

Det var tre personer (Allah, engelen Gabriel og profeten Muhammed s. w.) som ble en i Muhammeds Ånd som var synlig, som uttalte Guds Ord mm., med sin jordiske munn ... I kristen språkbruk kalles dette for treenighet, men innen islam finnes det ikke noe slikt uttrykk, men realiteten er den samme.³⁴

Muslimenes profet Muhammed og de kristnes Frelser Jesus Kristus får samme rolle i denne sammenligningen: «Guds åpenbaring er Guds Ånd som er til stede i Muhammeds ånd, slik at det som blir uttalt av Muhammed med den menneskelige forstand, det er ikke hans private utsagn, men Guds Ord som er med ham.»³⁵ Ambrie setter stort sett likhetstegn mellom det muslimene kaller 'engelen Gabriel' og det de kristne kaller 'den Hellige Ånd'. Dette er i tråd med den alminnelige muslimske forklaringen av begrepet 'den hellige ånd' slik det finnes i

Koranen. Videre kan Ambrie bruke ordet inkarnasjon om Muhammed, at Guds ord ble inkarnert i Muhammed.³⁶ Dette er et forsøk på å beskrive islamsk teologi med kristne termer. Ambrie argumenterer her ut fra analogi. Som vi skal se i det følgende godtar ikke Ambrie at Muhammed var en profet. Analogien drives imidlertid så langt at det blir lite rom for en teoretisk forskjell mellom Jesus slik de kristne forstår ham, og Muhammed slik muslimene forstår ham.

I en annen sammenheng skjelner Ambrie mellom Guds Ånd i Jesus og Guds ånd i menneskene: «Guds Ånd som er i Jesus, er av en annen kvalitet enn den Guds ånd som er i vanlige mennesker, og den er også forskjellig fra den som er i profetene.»³⁷ Jesus har Guds Ånd, det vil si Skaperens Ånd. Menneskets ånd er skapt eller gitt av Gud.³⁸

Ambrie bruker også mange andre eksempler for å beskrive treenigheten. Treenigheten kan beskrives som en pike med 1) muskelkraft, 2) taleevne og 3) intellekt; eller som et menneske med 1) ånd, 2) sjel og 3) legeme.³⁹ Han bruker også seg selv som eksempel:

Hjemme er Hamran Ambrie familieoverhode. Når jeg kjører til kontoret, er Hamram Ambrie sjåfør. På kontoret undertegner jeg brev som direktør for et foretak.⁴⁰

Han avslutter dette med et polemisk spørsmål: «Hvor mange mennesker er det som heter Hamram Ambrie?»⁴¹ Dette eksempelet understreker hvor sterk vekt Ambrie legger på at Gud er én person. Både teoretisk og i sine eksempler har altså Ambrie en trinitetslære som minner om modalisme. Samtidig er det trekk som kan minne om hinduistiske forestillinger om en stadig nedstigende rekkefølge:

Origenes, en av de største av oldkirkens ledere, hevdet i sine skrifter at Gud er a-zat, immateriell, det vil si ånd, Faderen, Skaperen fra evighet. Under Gud er Sønnen, Logos som er formidler mellom det ene og de mange. Under Sønnen er den Hellige Ånd.⁴²

Denne trinitariske kjeden, der hvert medlem er underordnet det foregående, kan minne om det hinduistiske 'trimurti', som består av skaper (Brahma), opprettholder (Vishnu), og ødelegger (Shiva). Dette gjelder særlig beskrivelsen av Sønnen som formidler mellom det ene og de mange. Indonesisk hinduisme beskriver høyguden som «the highest godhead, devoid of any relation».⁴³ Nettopp det tredje stadiet i guddommens nedstigning, som Ambrie ville kalle den Hellige Ånd, er i stand til å fordele seg i alle mennesker og hele skapningen.

Når Ambrie selv refererer til muslimske varianter av javanesisk mys-

tikk, er det ikke uten videre klart at han siterer med tilslutning:

Et annet eksempel: 'Hvis du vil kjenne Gud, kjenn deg selv.' Dette sitatet hører en ofte fra forskjellige Ulamaer, når de forsøker å vise hvordan man kan kjenne Gud. Om det sies med referanse til noen Hadit er jeg ikke sikker på, men det brukes ofte i taler. Logisk sett kan dette imidlertid ikke bety at vårt eget jeg er identisk med Gud.

Bare når slike uttrykk forstås som billedspråk, kan Ambrie gi sin tilslutning, og først da kan han trekke parallellen til den kristne lære om inkarnasjonen. Ambries konklusjon, slik den er sitert ovenfor, minner mye om det kompromiss som oppsto mellom sufisme og ortodoks islam, og som skaffet sufismen plass innenfor ortodoks islam. Et tilsvarende kompromiss med islam finnes også i enkelte retninger av javanesisk mystisisme.⁴⁴

Guds Sønn

Før Hamram Ambries omvendelse var uttrykket «Guds sønn» et stort hinder for ham: «Formerly I denied to say that Jesus was the Son of God because I mean 'son' in this case biologically...»⁴⁵ Dette stemmer overens med islamsk polemikk mot kristendommen. En slik biologisk betydning har han imidlertid forlatt, og han forstår siden uttrykket som billedspråk.⁴⁶ Sitt nye syn begrunner han med henvisning til Joh 1,14 og den følgende hadits: «Jesus is truly the Spirit of God and His Word.»⁴⁷ De kristne kaller altså ikke Jesus for Guds sønn i legemlig forstand.⁴⁸ Ambrie bruker et talende eksempel for å illustrere dette. Det indonesiske ordet 'kunci' betyr nøkkel. Én enkelt nøkkel kalles gjerne 'anak kunci', som ord for ord kan oversettes 'barnet til nøkkelen'.⁴⁹ Slik forklarer Ambrie at ordet 'barn' eller 'sønn' ikke må forstås bokstavelig. For, som han sier: «Når er det nøklene får barn?»⁵⁰

Under overskriften «Gud er Skaperen og Jesus Kristus er en skapning»⁵¹ argumenterer Ambrie sterkt for at Gud alene er Skaperen. Til forsvar for dette siterer han 1 Kor 8,6a, eller den delen av dette verset som taler om Faderen. Han utelukker derved den andre delen som taler om «en Herre, Jesus Kristus» (1 Kor 8,6b). Han fortsetter med å si at «Jesus Kristus også var et menneske som ble gjort til Gud».⁵² Til forsvar for dette syn siterer han fra *Truth*: «This child Jesus was not God but God's Son».⁵³ Dette leder frem til en oppsiktsvekkende konklusjon, nemlig at Koranen feilaktig beskylder Bibelen for å si at Jesus er Gud (Al Maidah 72 [5:76]).⁵⁴ Tvert imot, Luk 4,8 og Joh 20,17 viser at Gud er Herre også for Jesus.⁵⁵

Utgangspunktet for diskusjonen av tittelen Guds Sønn er den islamske beskyldningen mot de kristne, nemlig at de driver med polyte-

isme.⁵⁶ Ambrie hevder, som før nevnt, at polyteisme, er den største synd også innen kristendommen.⁵⁷ Han hevder at kristendommen så vel som islam «...fornekter at det er en annen guddom i Guds nærvær. Det er bare Gud som er verdig tilbedelse, og ingen annen».⁵⁸ Igjen siterer han med tilslutning: «Jesus Christ taught his followers to pray to his Father in the heavens (Matthew 6:9). Jesus did not teach them to pray to himself nor to his human mother Mary nor to any other person.»⁵⁹ Vi ser altså at Ambrie tar avstand fra bønn til Jesus og at han begrunner dette med at det ikke er noen annen gud ved siden av Gud.

Som en logisk følge av dette kan Ambrie si: «Jesus er ikke Gud, Bibelen har aldri lært det. For Gud er i sitt vesen ånd (Joh 4,24). Derfor kan ikke Gud være synlig for kjødelige øyne (Joh 1,18).»⁶⁰ Og videre hevder han at når Jesus sier at «den som har sett meg har sett Faderen» (Joh 14,9), så forklarer Jesus straks dette «Jeg er i Faderen og Faderen er i meg ...» (Joh 14,10).⁶¹ Ambrie hevder altså at Gud alene er Skape-ren. Han hevder videre at Jesus er en skapning, at han ikke er Gud, at de kristne ikke skal be til ham fordi dette ville bryte med monotismen og derved kunne regnes som polyteisme.

Inkarnasjonens mysterium

Også når det gjelder inkarnasjonen tar Ambrie forbehold:

The word 'incarnate' for God, must not be translated - be meant according to its worldly meaning ... does not mean that God does no longer exist, and only the man that exist. The idea is clearly wrong. Remember! God does not change ... it means that God has manifested himself, manifested his being, He has revealed his task in the obvious personality of man, and in this case in Jesus Christ (sic).⁶²

Ambrie lærer altså at inkarnasjonen ikke innebærer at Gud forandrer seg.⁶³ Ambrie tenker seg at ordet inkarnasjon bare skal brukes i analog forstand, og ikke konkret. Jesu guddommelige side er en slags oppgave: «Med andre ord, Guds handlinger inkarnerte seg i Jesu handlinger.»⁶⁴ Ambrie påpeker at setningen «Gud ble menneske» ikke finnes i Bibelen. Han hevder derfor at når denne setningen brukes av prester, så må den forstås som billedspråk for å fortelle hvor nært forhold det var mellom Gud og Jesus.⁶⁵ Han konkluderer videre: «Dersom resultatet av inkarnasjonen blir at Gud og Jesus fremstilles som et legemlig vesen, slik det fremstilles av Sabellius, noe vi kjenner ved betegnelsen patripassianisme, da blir konsekvensen at Faderen selv ble korsfestet og døde.»⁶⁶ Dette tar han skarp avstand fra.

Ambrie lærer altså at inkarnasjonen er billedlig å forstå. Jesus er ikke

allvitende, hans forstand er begrenset. Jesus er heller ikke lik Gud, dvs. på samme nivå som Gud.⁶⁷ At det guddommelige bare er en oppgave, synliggjør Ambrie i sin drøftelse av ordet Herre. Alt dette understreker at Jesus er en skapning. Likevel kan Ambrie i andre sammenhenger hevde at både Koranen og Bibelen lærer at Jesus er inkarnasjonen av Guds ord.⁶⁸

Jesus er Herre

Det var et problem for Ambrie at det finnes ord i Koranen som synes å forby tittelen Herre for andre enn Allah, som for eksempel Al Maaidah 5:73 [5:77]: «det er ingen Herre, unntatt den eneste Herre» (min oversettelse fra indonesisk). Ambrie oversetter dette verset på en annen måte: «det er ingen gud, unntatt den all-ene Gud».⁶⁹ Han unngår derved å problematisere det faktum at Jesus kalles 'Herre' i Bibelen. Derved blir det sammenheng til 2 Mos 20,2-3: «du skal ikke ha andre guder enn meg».⁷⁰ På tross av dette drøfter han inngående sammenhengen mellom Bibelen og Koranen på dette punkt. Med henvisning til 1 Kor 9,8 (sic., sitatet er antagelig fra 8,6) hevder han at når de kristne uttaler tittelen 'Herren Jesus' så mener de ikke å si at han er 'Gud' (illah).⁷¹ Tvert imot mener han at ordet Herre betyr det samme som det arabiske ordet 'rabb'.⁷² Dette ordet assosierer han med det aramaiske 'rabbi', som han oversetter med lærer.⁷³ Ordet 'rabb' har ifølge Ambrie en funksjonell betydning, mens ordet 'Allah' peker på Guds person.⁷⁴ Når Jesus kalles Herre, betyr dette altså at Jesus har fått makt fra Gud (Matt 11,27, 28,18), og det kan derved sammenlignes med ordet 'frelser' (Luk 2,11).⁷⁵ Jesu status som Herre er altså noe han får: «Jesus is made 'Lord' by God».⁷⁶ Autoriteten som ligger i ordet 'Herre' har i følge Ambrie tre funksjoner: «1. Creating, 2. commanding, 3. guiding, giving help and providence. The Divinity of God to command, and to guide exist in the personality of Jesus.»⁷⁷ Fra dette siste sitatet kan vi slutte at Jesus bare har fått del i to av de tre funksjonene. Vi må altså igjen trekke den slutning at ifølge Ambrie tok ikke Jesus del i skapelsen.

Læren om Jesu to naturer

Som vi har sett er Jesu menneskelighet sterkt understreket i Ambries skrifter. Jesu menneskelige natur finner han bevitnet både i Bibelen og Koranen.⁷⁸ Ambrie bruker gjentatte ganger ordet skapning ('makhluk') om den menneskelige Jesus.⁷⁹ Med referanse til Jesus sier han uttrykkelig at Gud er «hans Skaper».⁸⁰

I en sammenheng taler Ambrie om de to personene eller subjektene i Jesus ('ke-dwi-pribadian'). Jesus var altså et sant menneske, en skapning, men Jesus hadde også et åndelig jeg, som var en annen person.⁸¹ Skapningen Jesus blir et redskap som «Gud viste seg gjennom».⁸² Ambrie

hevder videre at Jesus ikke omtalte seg selv som Gud⁸³, fordi mennesket ikke kan bli Gud.⁸⁴ Slike utsagn begrunner han blant annet med henvisning til Joh 3,6: «Det som er født av kjød er kjød, det som er født av Ånd er Ånd».⁸⁵ Med henvisning til 1 Tim 2,5 argumenterer han for at tittelen Guds sønn, dersom den brukes om mennesket Jesus, ikke kan referere til Gud. «Når derimot begrepet Guds sønn brukes i betydningen 'Ordet', den enbårne sønn, som ble kjød (Joh 1,14), da er det Gud i egen person, det er nemlig Gud.»⁸⁶ Det synes altså som om Gud selv er til stede i Jesus. Derved blir Jesus bare en mellommann mellom Gud og mennesker.⁸⁷ Den guddommelige siden ved Jesus blir derved bare en 'funksjon' han har,⁸⁸ noe som synliggjøres med referanse til Jesu undergjerninger:⁸⁹ «Jesus Kristus skrøt ikke av det han gjorde, av at det skjedde ved hans egen vilje eller i hans egen kraft, derimot gjorde han Guds vilje (med tillatelse) ... (Joh 5,19) ... (Joh 5,30).»⁹⁰ For Ambrie blir Jesus derved et «redskap som Gud bruker for å åpenbare sitt usynlige jeg, og som derved blir mellommann mellom Gud som er Ånd og mennesket, og Jesus selv er menneske».⁹¹ Dette anskueliggjør Ambrie ved å hevde at Jesus bruker begrepet 'jeg' i to betydninger: 1) I Joh 8,58; 10,30 brukes dette pronomenet med referanse til Ordet, det guddommelige, dvs. Gud i egen person. 2) I Matt 27,46 og Joh 14,28 derimot brukes det om Guds sønn i menneskelig forstand, dvs. «mennesket som er synlig».⁹² Ambrie godtar altså at mennesket Jesus og Gud er to forskjellige vesener, men han skjelner ikke mellom den guddommelige side av Jesus og Gud selv.⁹³ Basert på en gjennomgang av de kristologiske titlene konkluderer han med at Jesus «... har en lavere grad enn Gud selv: 'Faderen (Gud) er større enn meg (Joh 14,28)».⁹⁴

Jesu lidelse

Skillet mellom mennesket Jesus og Gud kommer spesielt tydelig til uttrykk i forbindelse med lidelseshistorien: «Når Jesus hang på korset var kroppen hans skilt fra den Hellige Ånd, hans guddommelige vesen var trukket tilbake av Gud. Tilstanden hans var da enkel, han var et vanlig menneske, på samme nivå som Adam.»⁹⁵ Derfor roper han også «min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg». Det var altså mennesket Jesus Kristus som ropte slik. Jesus ropte til Guds Ånd som var inne i ham selv.⁹⁶ I andre sammenhenger fremstiller Ambrie det slik at når Guds Ånd ble trukket tilbake, så døde Jesus. Men selv om Jesus døde, så døde ikke Gud, for Gud kan ikke dø.⁹⁷ I graven var han fratatt guddommelig makt. Deretter ble han vekket opp igjen av Gud. Da fikk han tilbake, ikke den menneskelige -, men den Hellige Ånd.⁹⁸

Ambrie bortforklarer imidlertid ikke selve korsdøden slik Koranen gjør. Med en viss rett viser han at oppstandelsen er bevitnet i Koranen:⁹⁹

Sigurd Haus

Kan misjonsorganisasjonene drive bistandsarbeid? 69
 Måtte fred være over meg den dag jeg ble født, den dag jeg dør,
 og den dag jeg gjenreises levende! (Sure 19,34).

Ambrie summerer Koranens lære om korsfestelsen i tre punkt: 1. Det var en korsfestelse, 2. det var ikke Jesus som ble korsfestet men en annen, 3. jødene trodde at det var Jesus som ble korsfestet.¹⁰⁰ Det er imidlertid klart at alle de fire evangeliene lærer noe annet. Ambrie skjelner mellom øyenvitneskildring og en langt senere gjenfortelling, og finner den nytestamentlige versjon mer troverdig.¹⁰¹ Dette er et av de meget få punktene der han imøtegår Koranens lære åpenlyst.

Ambries vurdering av seg selv

Det er tydelig at Ambrie anser seg selv som kristen, og at han har en uforbeholden tillit til Bibelen som Guds ord. Samtidig som han bruker Bibelen som hovedkilde i sin argumentasjon, bruker han mye plass på å vise at Koranen og Bibelen stemmer overens. Med indirekte henvisning til den islamske bekjennelse hevder Ambrie at han ikke har forlatt islamsk monoteisme, han har bare forkastet Muhammed som profet: «obviously, I only reject the truth about Muhammad as a prophet».¹⁰² Det kan synes som om Ambrie selv understreker kontinuiteten mellom sitt liv som muslim og sitt liv som kristen, snarere enn å understreke bruddet, og derved forskjellen mellom de to religionene.

Islamsk kritikk av Ambrie

Islamsk kritikk av Hamram Ambries skrifter har vært flengende. To forskjellige tilnærminger har vært brukt. Noen har hevdet at Ambrie ikke er representativ for kristenheten, og at han derfor ikke fremstiller Bibelens lære i samsvar med Bibelen og bekjennelsen. Andre har forsøkt å finne inkonsistens i Ambries skrifter for å vise at han egentlig har en annen kristologi enn den som synes på overflaten. Felles for disse to syn er at de indirekte viser at Ambries kristologi ligger ubehagelig nær islams lære generelt, og da særlig folkelig islam.

Er Ambrie representativ for kristen teologi?

I et brev til Hamram Ambrie stiller Josuf Sou'yb følgende spørsmål: «Er det slik at din tro og tenkning om triniteten virkelig bygger på vers fra det Nye Testamentet som de kristne kaller den Hellige Skrift? Din tro og tilslutning til trinitetslæren, stemmer den overens med den Nikenske trosbekjennelse (Nikenum), dvs. det credo som ble utformet på konsilet i Nikea år 325 e. Kr. og som ble omformet på det første konsil i Konstantinopel 381 e. Kr. og synoden i Toledo 589 e. Kr.? Du tror og tenker

om triniteten, bare med grunnlag i dine egne ord.»¹⁰³

I sin drøftelse av skapelsen viser så Sou'yb til at Ambrie anser Faderen alene som Skaper, mens det i Nikenum står om Sønnen at «ved ham er alt blitt *skapt*». ¹⁰⁴ Han viser videre til 1 Kor 8,5-6 og understreker ordene «ved ham er alt blitt til». ¹⁰⁵ Dette bringer ham til følgende konklusjon: «Følgelig lærer både den Nikenske bekjennelse (Nicaenum)[sic.] og Paulus lære i Bibelen (Bible) helt klart at Faderen ikke skapte alt alene, slik som du [dvs. Ambrie] lærer, men at alt dette ble gjort gjennom Faderens enbårne Sønn.»¹⁰⁶

I sitt tilsvaret gjør ikke Ambrie noe forsøk på å forsvare Nikenum, derimot argumenterer han sterkt mot at Paulus på noen måte skal ha forandret budskapet til Jesus. Etter å ha henvist direkte til Nikenum og Paulus sine brev svarer han: «Trinitetslæren er ikke bygget på Paulus sine skrifter alene, men også på Jesu lære i evangeliene, dvs. Matt 1,18; 28,19 og Joh. 1,1,14.»¹⁰⁷ Jeg tolker dette dit hen at Ambrie er klar over at hans lære ikke stemmer overens med Nikenum.

Et annet element i Sou'ybs argumentasjon er hentet fra skriftene til Jehovas vitner. Han har nemlig observert at Ambrie siterer kilder som stammer fra Jehovas vitner, særlig når det gjelder kristologien. Sou'yb tilføyer: «Jeg vet ikke om du hører til de bibelstudentene som har vært tilsluttet Jehovas vitner.»¹⁰⁸ Han anfører videre at ifølge Jehovas vitner ble ikke trinitetslæren skapt av Jesus eller de første kristne, men av Paulus og hans tilhengere.¹⁰⁹

Ambrie svarer følgende: «Jeg tilhører ikke Jehovas vitner. Jeg bruker sitat fra noen av bøkene deres, slike som kan rettferdiggjøres på grunnlag av Bibelen. Mitt prinsipp er at man ikke skal skjele til hvem som skriver, men til hva som blir skrevet. Når Jehovas vitner ikke tror på, ja endog fornektet trinitetslæren, så er det deres rett.»¹¹⁰ Ambrie benekter altså tilhørighet, men forsvaret likevel til en hvis grad det standpunkt Jehovas vitner inntar på dette punkt. Han fortsetter nemlig med å understreke at ordet 'triniteten' eller 'treenighet' ikke finnes i Bibelen.¹¹¹ Ambrie er altså selv klar over at hans eget syn ikke står så veldig langt fra denne retningen.

Er Ambries kristologi så lik islam som det kan synes?

Ali Mukhayat summerer sin kritikk av Ambrie i to punkter: 1) Han feiler overfor Gud (Allah) og hans apostel, fordi han som muslim ikke vitner slik det er rett, 2) han gjør urett mot folk flest fordi han fører dem på avveie med skriftene sine som ikke stemmer overens med Koranen og islamsk tro, og heller ikke stemmer overens med Bibelen.

Mukhayat mener at Ambrie ikke er konsistent i sin fremstilling av de tre personene i guddommen, men at han stundom skiller mellom dem og stundom blander dem sammen.¹¹² Han hevder videre at Ambrie

ikke er konsistent i sin skjelning mellom titlene Gud (illah) og Herre (rabb), men at han i virkeligheten bruker tittelen Herre om Jesus på en slik måte at Jesus er Gud.¹¹³ Videre hevder Mukhayat at ifølge Ambrie ble ikke bare den første person i guddommen inkarnert i Jesus, men også den tredje.¹¹⁴

På de fleste punktene angriper Mukhayat Ambrie for å gjøre Jesus til Gud, noe han selv avviser på det sterkeste: «Dersom Hr. Ambrie mener at forholdet mellom Gud og Jesus dreier seg om guddommelighet, Guds Sønn, Jesus som Herre og trinitetslæren, da bør man ikke si at dette er vanskelig å forstå for dem som tilhører islam, tvert imot benekter de det på det sterkeste med henvisning til vers fra Koranen.»¹¹⁵

Mukhayat fører også inkarnasjonstanken videre med hensyn til dyr og planter:

Hamram [Ambrie] skriver videre: 'Ordet selv ble *til slutt* menneske, i personen Jesus Kristus.' Dette må bety at Jesus er inkarnasjonen av Gud som ikke er forskjellig fra 'ordet ble menneskelig kjød og dyr, ordet ble trær og sol, måne, stjerner og hele skaperverket.'¹¹⁶

Mukhayat angriper altså Ambrie for ikke å trekke den fulle konsekvens av sitt syn. Fra Mukhayats synspunkt er det å gjøre Gud til en skapning forkastelig, uansett hva slags eller hvilken skapning det dreier seg om. En slik beskrivelse medfører også en skjult assosiering med tankegods fra hinduisme og javanesisk mystisisme som jo har et monistisk gudsbilde, der forskjellen mellom Gud og skapningen mer eller mindre viskes ut, slik at menneskene og Gud til syvende og sist er én.¹¹⁷

Mukayats angrep på Ambrie er ellers preget av at han henter ammunisjon fra andre kristne skribenter, både indonesere og utlendinger.¹¹⁸ Han angriper deretter Ambrie for uttalelser som disse har kommet med. Mange av disse er mer ortodokse i sin kristologi enn H. Ambrie.

Mukhayats kritikk av Ambrie rammer ikke i samme grad som kritikken fra Sou'yb. Sou'yb har ganske riktig påpekt at Ambries lære ikke er i samsvar med Skriften og kristen tradisjon. Mukhayat synes snarere å angripe et vrengebilde av Ambrie. Han forsøker å tegne et bilde av Ambrie som er nærmere den offisielle kirke enn det bildet han faktisk finner i Ambries skrifter. Begge synes derfor, direkte eller indirekte, å bekrefte de konklusjoner som jeg har trukket i mine vurderinger av hans skrifter.

Konklusjon

Det er tydelig at Ambrie oppfatter seg selv som apologet for kristendommen. Han polemiserer kraftig mot islam og unnskylder både Bibe-

len og kristne brødre med at de ikke skal forstås bokstavelig. Han tar imidlertid ikke noe oppgjør med andre kristne, men bruker dem heller, i noe amputert form, for å forsvare sine egne standpunkt.

Slik Ambries kristologi fremstår i hans verker kan det være liten tvil om at han har synkretistiske tendenser. Dersom en går ut fra det som har vært kalt et objektivt synkretisme-begrep,¹¹⁹ så er det to forhold som viser Ambries synkretisme: 1) Ambrie bruker tekster fra Koranen og Bibelen side om side som sannhetsvitne for det han lærer. Lesningen av Bibelen påvirker lesningen av Koranen og vice versa. 2) Ambrie argumenterer for at islamsk og kristen dogmatikk på en rekke punkter er sammenfallende. Med andre ord hevder Ambrie på enkelte punkter å ha kommet frem til en syntese mellom de to religionene. Skriftene hans inneholder både den prosess han går igjennom og det resultat han kommer til i denne interaksjonen.

Dersom en sammenligner Ambries lære med tradisjonell kristen dogmatikk, kommer en til en lignende konklusjon. Ambries kristologi fremstår som dynamisme, der enheten mellom det guddommelige og det menneskelige ofres for å kunne fastholde at Gud er én i absolutt forstand. Ambries lære avviker på grunnleggende måte fra det som regnes som felleskristent tankegods. Samtidig henter han vesentlige elementer til sin kristologi fra islam. Ambries kristologi fremstår derfor som synkretistisk i forhold til den felleskristne lære.

I noen sammenhenger kan det virke som om et tredje synkretistisk element kommer inn, nemlig sufisme og javanesiske mystisisme. Særlig gjelder dette det gudsbildet som tegnes i hans bønn til Gud ved sin omvendelse, og den dynamiske beskrivelsen av treenigheten. Materialet gir imidlertid ikke noen entydig konklusjon på dette punkt, og det er vanskelig å vise, slik Mukhayat forsøker, at Ambrie har en klar monistisk virkelighetsforståelse. Det synes likevel klart at Ambries teologi er influert av mystisisme.

Noter

1. A.Droogers, *Syncretism, the problem of definition*, i *Dialogue and Syncretism: An Interdisciplinary Approach*, red. J. D. Gort m. fl., Michigan: Eerdmanns Publishing Company, 1989, s. 20.
2. *Ibid.*, s. 20-21.
3. H.Ambrie, *God has chosen for me*, Jakarta, 1978-1979, s. 3.
4. *Ibid.*, s. 6.
5. Han refererer til følgende vers: As Sajadah 23 [32:23], Al Madijah 46-47[5:50-51], Al Baqarah 62[2:59], og konkluderer: «There are still many paragraphs in the Koran indicating that the Bible, i.e. the Torah and the Gospel is the way of truth in accordance with the will of God.» (H. Ambrie, *God has chosen for me*, Jakarta, 1978-1979, s. 9-10).
6. *God has chosen ...*, op. cit. s. 6. Ambrie siterer på arabisk og oversetter selv til engelsk. Det er interessant at den Indonesiske oversettelsen av Koranen på

- dette punkt er mer spesifikk: «Loven, Evangeliet og Koranen» (Al Qur'an dan terjemahannya, Surabaya: Mahkota Surabaya, s. 172).
7. *Ibid.*, s.7.
  8. *Ibid.*, s. 11. Denne fortolkningen er ofte fremme i islamsk dialoglitteratur.
  9. *Ibid.*, s. 15-16.
  10. *Ibid.*, s. 51-53.
  11. H.Ambrie, *Allabu Akbar*, Jakarta: Penerbit Sinar Kasih, 1980, s. 1. Sitatet er oversatt fra indonesisk, bortsett fra den første setningen som er på arabisk også i originalen. Dette og de følgende sitat på norsk er i min oversettelse dersom ikke annet er oppgitt.
  12. H.Ambrie, *Christologi & Tabuid: Kesalahfahaman dan Prasangka ang2 Islam terhadap ajaran Kristen*, Jakarta: penerbit Sinar Kasih, 1973, s. 9.
  13. Al Maaidah 73 [5:77], An Nisaa 171 [4:169], Al Ikhlah 1 [112,1], Al Baqarah 163 [2:158]; Joh 17,3, Rom 3,30, 1 Kor 8,4, 2 Mos 20,2-3. Jf *Christologi & Tabuid*, op. cit., s. 12-13. H. Ambrie, *Jawaban Iman Kristen Alkitabiah*, 1981, s. 3. Jf *Allabu Akbar*, op. cit., s. 3, 29-30.
  14. *Jawaban Iman Kristen ...*, op. cit., s. 4.
  15. *Christologi & Tabuid ...*, op. cit., s. 13.
  16. *God has chosen ...*, op. cit., s. 26.
  17. *Allabu Akbar ...*, op. cit., s. 37-39.
  18. *Ibid.*, s. 38.
  19. *Ibid.*, s. 39.
  20. *Ibid.*, s. 40.
  21. *Ibid.*, s. 11.
  22. *Christologi & Tabuid ...*, op. cit., s. 28.
  23. *Ibid.*, s. 28. H.Ambrie, *Nabi Phalsu*, Jakarta: Penerbit Sinar Kasih, 1979, s. 18-19.
  24. *God has chosen ...*, op. cit., s. 29.
  25. *Allabu Akbar ...*, op. cit., s. 20.
  26. *Keuibawahan*, disse tre er autoritet til å «skape, forkynne og lede (gjøre til hykler eller from)»; H.Ambrie, *Yesuskab atau Paulus*, Jakarta: Penerbit Sinar Kasih, 1979, s. 34. Disse kalles Fader, Sønn og Hellig Ånd (s. 32).
  27. *Aktivitas* i H.Ambrie, *Otoritas Alkitab ...*, Jakarta: Penerbit Sinar Kasih, i. d., s. 32.
  28. *Cara beradanya* i *Otoritas Alkitab ...*, op. cit., s. 36.
  29. *God has chosen ...*, op. cit., s. 33, H.Ambrie; *Dialog Agama Kristen*, 1979, s. 14. Han påpeker i denne sammenheng at begrepet 'person' (oknum) kan sammenlignes med det islamske begrepet 'egenskaper' (sifat), dvs. Guds egenskaper.
  30. *God has chosen ...*, op. cit., s. 34.
  31. *Otorita Alkitab ...*, op. cit., s. 31. Det er viktig å merke seg at Ambrie bruker ordet person noe forskjellig. Når det er snakk om tre personer i guddommen, avsvækker han begrepet person slik som det er beskrevet i sitatet. Derimot hender det at han fokuserer på Faderens person i motsetning til mennesket Jesus. Da får begrepet en annen valør og kan godt referere seg til noe i nærheten av et selvstendig bevissthetssenter.
  32. H. Hadiwijono, *Man In present Javanese Mysticism*, Baarn: Bosch & Keuning N. V., 1967, s. 197.
  33. *Man In present Javanese ...*, op. cit., s. 198-200.
  34. *Christologi & Tabuid ...*, op. cit., s. 23.
  35. *Ibid.*, s. 46.
  36. *Ibid.*

37. H. Ambrie, *Surat Kepada 2 Tokoh-Muslim: Jawaban Iman Kristiani*, 1980, s. 17.
38. Ibid.
39. *Otorita Alkitab ...*, op. cit., s.38-39.
40. *Dialog Agama ...*, op. cit. s. 16.
41. Ibid.
42. *Christologi & Tabuid*, op. cit., s. 29, med referanse til L. Oranje, *Pertentangan Jawab Pengharapan* (Motsetninger som svar på håp), s. 53.
43. *Man In present Javanese ...*, op. cit., s. 21.
44. Innen den mystiske retningen 'Bratakesawa' finner vi en tilsvarende avvisning av en total identitet mellom guddommen og menneskets jeg. Denne modifiserte form for javanesiske mystisisme, som nettopp er inspirert av islamsk mystikk, synes derfor ikke å ha et klart monistisk grunnsyn, men avstanden er likevel ikke altfor stor til monisme (jf *Man In present Javanese*, op. cit., s. 183).
45. *God has chosen ...*, op. cit., s. 19.
46. *Christologi & Tabuid ...*, op. cit., s. 37.
47. Hadits Anas bin Malik - Mutiara Hadits, s. 353, sitert av Ambrie, *God has chosen*, op. cit., s. 18.
48. *Christologi & Tabuid ...*, op. cit., s. 14. *Allabu Akbar ...*, op. cit., s. 23. *God has chosen*, op. cit., s. 19.
49. Dette er ikke et idiom i vanlig forstand. Ordet 'anak' brukes nemlig på en lignende måte som vi bruker ordet 'stykke', i uttrykk som: 'et stykke kritt', 'et stykke land', osv.
50. *Christologi & Tabuid ...*, op. cit., s. 37.
51. Ibid., s. 17.
52. Ibid., s. 18; se dog s. 22 der andre del av verset er sitert, dog uten kommentar. Også i andre sammenhenger siterer han første del av 1 Kor 8,6 (*Allabu Akbar ...*, op. cit., s. 29-30).
53. *Truth*, International Students Association Brooklyn, ingen sidehenvisning, sitert i *Christologi & Tabuid ...*, op. cit., s. 18. Jeg har ikke klart å få fastslått med sikkerhet hva *Truth* er, men ut fra sammenhengen virker det som om det er et organ utgitt av Jehovas vitner.
54. *Jawaban Iman Kristen ...*, op. cit., s. 6; *Christologi & Tabuid ...*, op. cit., s. 18; jf s. 15, 19.
55. *Jawaban Iman Kristen ...*, op. cit., s. 6.
56. *Christologi & Tabuid ...*, op. cit., s. 14.
57. Ibid., s. 16.
58. Ibid., s. 19.
59. *Truth*, International Students Association Brooklyn, ingen sidehenvisning, sitert i *Christologi & Tabuid ...*, op. cit., s. 17.
60. Ibid., s. 26; jf *Yesus ataukah Paulus ...*, op. cit., s. 43.
61. *Jawaban Iman Kristen ...*, op. cit., s. 6.
62. *God has chosen ...*, op. cit., s. 22.
63. H. Ambrie, *Kellabian Yesus Kristus*, Jakarta: Penerbit Sinar Kasih, ingen dato, s. 151.
64. *Christologi & Tabuid ...*, op. cit., s. 43.
65. Ibid., s. 42.
66. Ibid., s. 44.
67. Ibid., s. 41-42.
68. Joh 1,14, An Nisaa 4:171[4:169], Ali Imran 3:45[3:40]. Jf H Ambrie, *Pribadi Yesus*, Jakarta: Penerbit Sinar Kasih, ingen dato, s. 3-4.

69. Jf Einar Bergs oversettelse som også bruker uttrykket 'Gud' her.
70. *Allabu Akbar* ..., op. cit., s. 18-19.
71. *Christologi & Tabuid* ..., op. cit. 30, 33.
72. *Allabu Akbar*..., op. cit., s. 21-22.
73. *Christologi & Tabuid* ..., op. cit., s. 30.
74. *Kellabian Yesus* ..., op. cit., s. 180-183; *Yesuskab atau Paulus* ..., op. cit., s. 15.
75. *Kellabian Yesus* ..., op. cit., s. 183.
76. *God has chosen* ..., op. cit., s. 24.
77. *God has chosen* ..., op. cit. s. 24; jf *Nabi Phalsu* ..., op. cit., s. 53.
78. Matt 16,28, Rom 1,3, 1 Tim 2,5; Ali Imran 3:39,45 [3:33-34, 40]. Jf *Pribadi Jesus* ..., op. cit., s. 1-2.
79. *Yesuskab atau Paulus* ..., op. cit., s. 36.
80. *Pribadi Jesus* ..., op. cit., s. 2.
81. *Kellabian Yesus* ..., op. cit., s. 140, 150, 157, 159, 141; H. Ambrie, *Pandangan Kiblat: Keyakinan Trinitas dalam Dunia Kristen*, Jakarta: Penerbit Sinar Kasih, 1983(1976), s. 81; H. Ambrie, *Dialog Tertulis Islam - Kristen*, 1983(1975) s. 114.
82. *Kellabian Yesus* ..., op. cit., s. 143.
83. *Allabu Akbar* ..., op. cit., s. 20. Ifølge Ambrie sier heller ikke Bibelen at Jesus er Gud, jf *Ke llabian Yesus* op. cit., s. 149.
84. *Ibid.*, s. 149. Han bruker M. H. Finlay som sannhetsvitne, men misforstår antagelig. Finlay avviser en omvendt inkarnasjon, at mennesket blir Gud, men sita-tet gir ikke inntrykk av at Gud ikke kan bli menneske (M. H. Finlay, *Kepercayaan orang Kristen*, Bandung: Kalam Hidup, s. 20).
85. Ambrie har stor bokstav på samme måte som det er oversatt til norsk, noe som ikke er i overensstemmelse med bibelteksten på Indonesisk. Jf *Kellabian Yesus* ..., op. cit., s. 160.
86. *Ibid.*, s. 169.
87. *Ibid.*, s. 183. «Ånden fra Ordet som kalles 'Guds sønn' i Jesus, det er jo Gud selv», *Pandangan Kiblat* ..., op. cit., s. 82.
88. *Kellabian Yesus* ..., op. cit., s. 187.
89. Matt 8,15-13 (sic.), Mark 1,40-45; 2,1-12; 5,21-43; 10,46-52, Luk 8,22-25; 26-39, Joh 2,1-12; 6,1-15; 11,1-16; 17-27; 28-37; 38-44; Al Maidah 5:110 [5:109-110]. Jf *Kellabian Yesus* ..., op. cit., s. 189-201.
90. *Christologi & Tabuid* ..., op. cit., s. 60-61.
91. *Yesuskab atau Paulus* ..., op. cit., s. 37.
92. *Pandangan Kiblat* ..., op. cit., s. 81.
93. *Ibid.*, s. 68.
94. *Yesuskab atau Paulus* ..., op. cit., s. 37; jf *Pandangan Kiblat* ..., op. cit., s. 81.
95. *Christologi & Tabuid* ..., op. cit., s. 70-71.
96. *Surat Kepada 2 Tokoh-Muslim* ..., op. cit., s. 19.
97. Jf *Allabu Akbar* ..., tillegg, op. cit., s. 19-20.
98. *Christologi & Tabuid* ..., op. cit., s. 71.
99. Maryam 19:33 [19:34], An Nisaa 4:158 [4:156], Ali Imran 3:55 [3:48]; jf *Pribadi Jesus* ..., op. cit., s. 22.
100. *God has chosen* ..., op. cit., s. 36; H.Ambrie, *Membahas Kematian dan kebangkitan Jesus Kristus*, ingen dato, s. 6-11.
101. *God has chosen* ..., op. cit., s. 37.
102. *Ibid.*, s. 26.
103. I *Pandangan Kiblat* ..., op. cit., s. 14.
104. I *ibid.*, s. 20.

105. I *ibid.*, s. 21.
106. Sitert i *ibid.*, s. 81.
107. *Ibid.*, s. 76.
108. Sitert i *ibid.*, s. 27.
109. Sitert i *ibid.*, s. 29, 42.
110. *Ibid.*, s. 75.
111. *Ibid.*, s. 75.
112. Mukhayat, *Mejawab kekliruan Hamram Ambrie*, 1982, s. 24ff.
113. *Ibid.*, s. 10-12.
114. *Ibid.*, s. 26.
115. *Ibid.*, s. 33.
116. *Ibid.*, s. 31.
117. Zoetmoulder, *Manunggalung Kawula Gusti*, 1991, s. 437-440.
118. *Mejawab kekliruan ...*, op. cit., s. 29, 32, 36, 45-46, 50, 74-76, 78-80. Det henvises blant annet til A. Tobing, *Apologetika tentang Trinitas*, ingen dato, s. 27; Niftrik Boland, *Dogmatika Masakini*, Jakarta: BPK Gunung Mulia, 1995 (1958), s. 420; Fl. Bakker, *Tuhan Yesus Dalam Agama Islam*, Jakarta: BPK Gunung Mulia, 1957, s. 17; Winburn T. Thomas, *Kotbah dan Renungan*, Jakarta: BPK Gunung Mulia, 1962, s. 97; M. H. Finlay, *Pertanyaan dan Jawaband mengenai Kepercayaan Orang Kristen*, Bandung: Kalam Hidup, 1965, s. 24; *Kursus Katolik Roma Sepanjang Jalan Hidup*, bind 14, ingen dato, s. 14; *Tanya Jawab Tentang Injil*, Badan Penerbit Kristen, Overseas Missionary Fellowship, 1965, s. 19. Uten nærmere referanse henviser han også til Tertullian og Arius.
119. *Syncretism ...*, op. cit., s. 20-21.

Erik Waaler, f. 1958. Cand. theol. MF 1984, M.Th. in Missiology, Fuller 1997. Misjonær (NLM) i Indonesia og Singapore 1987-1995. Forskn. stip. ved NLA (1995-1999). Akademilektor samme sted (1999-).

The Christology of Hamram Ambrie 'Christian syncretism' as a challenge to Indonesian islam

In 1969 the former Indonesian Muslim and Muhammadiyah 'priest' Hamram Ambrie was baptized. Ambrie was a productive author and he describes his transition from Islam to Christianity in terms of continuity. Many of his pamphlets have been banned by the Indonesian government. Ambrie uses the Bible and the Al Koran as sources for his theology, leading him to a combination of modalism and dynamism. He concludes that God is one person, whereas Jesus is two persons, namely the Father and the human being Jesus. There are semi-monistic elements to this picture akin to Sufism and Javanese Mysticism. The alleged identity between Islamic and Christian monotheism is criticised by Muslims, who, with considerable justification, argue that Ambrie's Christology is heretic and not representative of Christian theology. It seems justified to argue that Ambrie is mixing elements foreign to each other ending up in syncretism rather than in contextualization.